

Таблиця 4

**Матриця достовірності відмінностей функціонального стану
після прослуховування музичних композицій**

Оцінювані стани	Самопочуття		Активність		Настрій	
	R	p	r	P	r	P
Самопочуття			0,13	>0,01	0,01	>0,01
Активність	–	–			4,32	<0,05
Настрій	–	–	–	–		

слухуванням музичних композицій представлена в таблиці 4.

Як показано в табл. 4, після прослуховування музичних композицій у спортсменів фіксується відносно (достовірно значуще ($p > 0,01$)) підвищення настрою в порівняно з рівнем активності та самопочуттям.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, незважаючи на суб'єктивно позитивну оцінку свого стану спортсменами і відносно високу оцінку свого настрою, навчальний та тренувальний період характеризується для них підвищенням втоми і виснаженням психічних і фізичних функцій. У спортсменів фіксуються індивідуальні особливості сприйняття музичних композицій, які детермінують емоції та емоційні стани від прослуховування музичних творів. Використання музичних композицій, наприклад, маршів, рок-ролів, кантрі та іншої танцювальної музики дозволяє оптимізувати самопочуття, активність та настрой людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Афтимичук О.Е. Музыкально-ритмическое воспитание. В кн.: Оздоровительная аэробика: теория и методика: учебное пособие. Гос. ун-т физ. воспитания и спорта. Кишинев: «Valinex» SRL, 2011. 134 с.
2. Біленька І.Г. Теорія та методика музично-ритмічного виховання: навчальний посібник. Харків: ХДАФК, 2012. 126 с.
3. Брусиловский Л.С. Музыкалотерапия: руководство по психотерапии. М., 1985.
4. Гант Е.Е. Эффективность методов арт-терапии для збереження та корекції психологічного здоров'я спортсменів. Медична психологія: здобутки, розвиток та перспективи: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ 23–25 жовтня 2014 р.). К., 2014.
5. Петрушин В.И. Музыкальная психотерапия. М.: Гуманитарное издательство, 2000. С. 43–67.
6. Старчеус М.С. Музыкалотерапия: психологический лексикон / под общ. ред. А.В. Петровского. М.: ПЕР СЭ, 2007. 416 с.
7. Клюев А.С. Музыкалотерапия как метод музыкальной педагогики. Искусство и образование. 2012. № 4 (78). С. 106–109.
8. О Пифагоровой жизни / пер. с древнегреч. И.Ю. Мельниковой. М.: Алетея, 2002. 192 с.

УДК 159.9

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПЕРЕКОНАНЬ
У ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ**

Гуляева А.С., аспірант кафедри загальної та практичної психології
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

У статті проаналізовано та висвітлено вплив системи переконань на особистість в умовах вимушеного переселення. Зазначено, що вимушене переселення входить до числа складних життєвих ситуацій. Визначено, що важливу роль у процесі ухвалення рішення людиною про подальші дії для її виживання й адаптації до мінливих умов відіграє наявність базисних, уже сформованих переконань. З'ясовано, що переконання виникають через отриманий досвід. Зазначено, що кожна людина має свою систему переконань. Також висвітлено результати емпіричних досліджень і подальші перспективи розроблення теми.

Ключові слова: система переконань, базові переконання, світогляд, сприйняття, саморегуляція, цінності, досвід, розвиток, перспективи.

В статье проанализировано влияние системы убеждений на личность в условиях вынужденного переселения. Показано, что вынужденное переселение относится к сложным жизненным ситуациям. Определено, что важную роль в процессе принятия решение человеком о дальнейших действиях для его выживания и адаптации в изменяющихся условиях жизни играет наличие базисных, уже сформированных убеждений, возникающих на основе полученного опыта. Отмечено, что каждый человек имеет

свою систему убагданий. Освещены результаты эмпирических исследований и дальнейшие перспективы разработки темы.

Ключевые слова: система убагданий, базовые убагданы, мировоззрение, восприятие, саморегуляция, ценности, опыт, развитие, перспективы.

Huliaieva A.S. PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF THE SYSTEM OF CONVICTIONS IN FORCED MIGRANTS

The article analyzes and highlights the influence of the system of beliefs on the personality in conditions of forced relocation. It is indicated that forced relocation is one of the most difficult life situations. It is determined that an important role in the process of making decision about further actions for person's survival and adaptation to the changing conditions of life is the existence of basic already formed beliefs. It is explained that beliefs arise on the basis of experience gained. It is indicated that each person has his own system of beliefs. Also, the results of empirical studies and further prospects for the development of this topic are highlighted.

Key words: system of beliefs, basic beliefs, worldview, perception, self-regulation, values, experience, development, prospects.

Постановка проблеми. Зміни, що сталися на межі ХХ – ХХІ ст., зміни у внутрішній і зовнішній політиці України визначили актуальність проблеми міграції. На відміну від добровільної зміни місця проживання (у пошуках, наприклад, поліпшення життєвих умов), люди вимушено переїжджають зазвичай внаслідок військових дій, утисків влади, дискримінації за національною ознакою або релігійними переконаннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «переконання» все частіше вживається у психологічній літературі через бурхливий розвиток когнітивних і когнітивно-поведінкових напрямів психотерапії. Переконання досліджували А. Бек, А. Фрімен, Р. Бартлетт, Ж. Піаже, С. Епштейн, Р. Янофф-Бульман, Р. Ділтс.

У статті представлені результати теоретичного дослідження психологічних особливостей вимушеного переселення як кризової життєвої ситуації, коли перед людиною постає завдання подолання надскладних обставин. Цей суспільний феномен вивчали такі науковці, як: В. Кайгер, Дж. Беррі, М. Южанін, Н. Стукаленко, Н. Ручкова, Н. Лебедева, Г. Солдатова, Ф. Березін, В. Гриценко й інші.

Постановка завдання. На основі зазначеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в теоретичному аналізі й емпіричному дослідженні впливу системи переконань на особистість в умовах вимушеного переселення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Внаслідок збройного конфлікту в Луганській і Донецькій областях жителі цих регіонів були змушені виїхати з історичної батьківщини. Початковий конфлікт між відсутністю позитивної мотивації до переїзду і фізичною неможливістю подальшого перебування на історичній батьківщині, травматизація психіки, зумовлена причинами й історією міграції, а також труднощі адаптації на новому місці визначають

формування вельми специфічного досвіду вимушених переселенців, який виходить за межі звичайного і повсякденного.

Феномен вимушеної міграції є складним і багатограним. Поняття «міграція» і «вимушена міграція» охоплюють цілу низку термінів. Насамперед йдеться про поняття «біженці» і «вимушені переселенці».

Згідно з керівними принципами Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців щодо питання про переміщення осіб усередині країни, останні визначаються як люди або групи людей, які були змушені рятуватися втечею, покинути свої будинки або місця проживання для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, ситуації загального насильства, порушень прав людини або стихійних лих, техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно визнаний державний кордон країни [2, с. 23].

В історії нашої країни раніше такої групи населення не було. За час існування нинішньої держави Україна ми не знали, що таке збройний конфлікт, військові дії, зовнішня агресія, громадянська війна. Залишаючи рідні місця, люди сподівалися, що незабаром повернуться додому.

Вимушене переселення входить до числа складних життєвих ситуацій. Травматизація психіки в минулому, зумовлена історією міграції, травматизація психіки в новому соціокультурному середовищі, спричинена адаптацією й іншими труднощами, що виникають після переїзду. З повним правом переселення можна віднести до числа екстремальних, коли перед особистістю ставиться проблема виживання, постійної боротьби з надскладними життєвими обставинами. Окрім незручностей, пов'язаних із проживанням на чужій території, переміщення в нове середовище впливає на стан психічного та фізичного здоров'я переселенців. Соціальне безправ'я і психічна вразливість, важкий тягар

матеріальних проблем, постійний страх за майбутнє, підірване здоров'я і підвищений ризик захворювань, конфлікт із собою й іншими, нарешті, відчуття себе чужинцем і людиною другого сорту в країні [3, с. 56].

Дослідження показують, що понад половина колишніх жителів Донбасу так і не змогли звикнути до нових обставин, що склалися. Для них найбільш гострими були і залишаються питання житла і працевлаштування. За даними соціологічного опитування, проведеного Інститутом регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАНУ, вимушені переселенці, які переїхали до Львівської області, провідними матеріальними проблемами називали складнощі із житлом (87,2% опитаних) та працевлаштуванням (65,7%). Аналогічна ситуація спостерігається і в інших регіонах країни. Наприклад, про труднощі із житлом повідомляють 90% внутрішньо переміщених осіб у Харківській області, 88% – у Запорізькій області, 86% – у Дніпропетровській і Миколаївській областях. Крім того, в Україні є чітка прив'язка можливостей реалізації прав громадян до місця їх проживання (реєстрації). Жителі, які вимушено покинули свої територіальні громади, втратили частину цивільних прав і свобод, закріплених у Конституції [11, с. 224]. Така ситуація стала об'єктивним чинником їхньої дискримінації в місцях вимушеного поселення, що ще більше ускладнює процес адаптації до нових умов життя.

Важливу роль у процесі вибору людиною подальших дій для її виживання й адаптації до мінливих умов відіграє наявність базисних, уже сформованих переконань.

Переконання – це уявлення, знання, ідеї, що стали мотивами поведінки людини і визначають її ставлення до різних сфер дійсності; компоненти світогляду особистості [1, с. 364]. Наявність переконань пов'язана з визнанням і безпосереднім переживанням їхньої істинності, а також із потребою реалізувати їх. Можна говорити про моральні, наукові, релігійні й інші переконання.

Базисні переконання забезпечують людині відчуття захищеності і стабільності, проте є ситуації (екстремальний негативний досвід), що різко змінюють базисні переконання: однієї миті людина стикається із жахом, що породжується навколишнім світом, а також із власною вразливістю і безпорадністю; впевненість у власній захищеності, що була раніше, виявляється ілюзією, крах якої спричиняє стан дезінтеграції особистості. Процес подолання травми полягає у відновленні базисних переконань, проте воно відбувається не повністю, а тільки до

певного рівня, що звільняє людину від ілюзії невразливості країни [4, с. 78].

Переконання виникають через досвід. Досвіду потрібні попередні переконання і підстава бути інтегрованим із новим досвідом для формування нових переконань у системі. У свою чергу, потрібно сформувати досвід, оскільки наявним переконанням потрібні підстави. Саме особистий досвід породжує в людини певні почуття і переживання, ставлення до навколишнього. Найбільше значення мають уклад життя і традиції родини, характер взаємин з оточенням, тобто відбувається закріплення базових переконань під впливом макро-, мезо- і мікрочинників. Справжні переконання починають виникати в підлітковому і старшому шкільному віці [7, с. 26]. Це пов'язане з набуттям більш широких і глибоких знань, виникненням розвинених форм мислення, формуванням активної життєвої позиції і світогляду.

Переконання здебільшого утворюються в результаті цілеспрямованого пізнання світу, але також і в результаті некритичного засвоєння вже готових переконань, крім того, вони можуть виникати під впливом різних механізмів психологічного захисту. У результаті прийняття на рівні розуму будь-яких понять, категорій, тверджень, положень як істини створюється система переконань особистості: узагальнення, ідеї, рішення про самого себе, свій характер, цінності, здібності, поведінку; про людей, взаємини з ними і про навколишній світ. Система переконань, своєю чергою, формує життєву парадигму, створює основу світогляду, що додає особистості впевненості в житті, утворює стрижень, який об'єднує погляди на світ, знання й оцінку дійсності [5, с. 248]. Переконання спрямовують поведінку і служать основою вольових дій для досягнення життєвих цілей.

У дослідженнях становлення переконань В. Чудновський пише про трикомпонентну структуру переконань: логічний аналіз окремих знань, думок, суджень (когнітивний компонент); переживання свого ставлення до даних знань, суджень, думок (емоційно-особистісний компонент); потреба діяти відповідно з переконанням (практично-дієвий компонент) [7, с. 24]. Інколи обмежуються двома компонентами: когнітивним і емоційним, вважаючи, що останній несе основне навантаження в структурі моральних переконань. Конструктивною є спроба розглянути обидва компоненти в єдності й охарактеризувати переконання як переживання істинності певних знань, ідей тощо.

Х.Л. Усо-Доменек і Х. Несколларде-Селва виділяють такі елементи в системі переконань [9, с. 125]:

1. Цінності. Побічно або явно система переконань визначає, що є хорошим або цінним. Цінності – це об'єкти, явища, їхні властивості, а також абстрактні ідеї, що втілюють суспільні ідеали і є еталонами належного.

2. Основні переконання. Це найбільш важливі і базові переконання, які становлять реальний зміст системи переконань і можуть набувати практично будь-якої форми. У межах західної когнітивної психології вживається поняття «базові переконання» особистості, яке є схожим із поняттям «соціальна аксіома». Р. Янофф-Бульман виділяє три основні категорії базових переконань: віра в прихильність світу і людей, переконання в тому, що світ сповнений сенсу і переконаність у цінності власного «Я». Вони становлять ядро суб'єктивного світу особистості і забезпечують здорове відчуття безпеки [8, с. 100].

3. Орієнтація. Орієнтації відображають ставлення суб'єкта до умов свого буття як результат свідомого, оціночного вибору життєво значущих предметів і об'єктів. Орієнтації тісно пов'язані з нормами поведінки, утворюючи тим самим сукупність і взаємозумовленість ціннісних орієнтацій і норм, що стосуються всіх проявів громадського життя, характерного для культури даного суспільства.

4. Мова. Мова створює логіку системи переконань – співвідносить одне переконання з іншим у межах однієї системи. Лінгвістично це переконання про відповідність ($A = B$, «просити про допомогу = визнавати себе слабким») або про причинно-наслідкові відносини ($A \Rightarrow B$, «якщо людина займається спортом $\Rightarrow$ вона довше живе»).

5. Перспектива. Перспективою системи переконань, або її когнітивною картою є сукупність концептуальних інструментів. Важливим у перспективі є ствердження системи переконань щодо інших об'єктів і явищ, наприклад до природи, соціальних заходів або до інших соціальних груп. Перспектива як опис соціального середовища є описом самої соціальної групи і місця кожної людини в ній. Вона пояснює не тільки самі предмети, а й їх існування з погляду цінностей. Значення й ідентифікація надаються разом із когнітивними орієнтаціями.

6. Інструкції та заборони. Містять альтернативні варіанти дій або рекомендацій, а також норми поведінки. Деонтичні норми являють собою зв'язок між абстрактною ідеєю і конкретним застосуванням переконання – сукупність норм і правил поведінки індивідів, необхідних для функціонування суспільства.

7. Ідеологічна стратегія. Кожна система переконань містить пов'язані з нею уявлення про засоби досягнення ідеальних значень. Деякі такі переконання пов'язані із суб'єктивною правомірністю або доречністю, тоді як інші стосуються тільки безпосередньо ефективності досягнення. Зміна ідеологічної стратегії може спричинити зміни в системі переконань. Ідеологічна стратегія як приналежність до структурної бази, що має низку розпоряджень, може істотно впливати на умови і спосіб існування. Тим самим змушуючи адаптуватися в умовах самої системи переконань.

Переконання допомагають пояснити причинно-наслідкові зв'язки. Причина та наслідок – це зручне пояснення, коли одна подія трапляється слідом за іншою без зволікання і відхилень. Чим далі, відносно часу, відбуваються між собою події, тим складніше стверджувати, що одне «викликало» інше, тому що безліч інших подій трапляються між ними [10, с. 98].

Система переконань являє собою набір схильностей особистості для послідовного сприйняття, тлумачення й інтерпретації стимулів або подій. У кожній людини є певні центральні, або основні концепції, які спрямовують її в її зусиллях з погодження її особистого світу. У людей є концептуальні системи, які є способами тлумачення або вимірювання відповідних аспектів свого світу. Ці системи характеризуються деякою формою структури або відносинами між різними частинами системи.

Вважається, що особистість розвивається концептуально через етапи, від недиференційованого і конкретного до більш інтегрованого й абстрактного. Більш конкретний кінець вимірювання є станом мінімальної диференціації, а абстрактність – високою диференціацією й інтеграцією. Люди будуть варіюватися залежно від ступеня диференціації і релятивізму, яких вони досягають, і будуть прагнути структурувати своє навколишнє середовище відповідно зі своєю власною концептуальною системою переконань. Відмінності в диференціації і релятивізм визначають відкритість і замкнутість системи, її сприйнятливості до елементів, які відхиляються, і здатність допускати удари ззовні. Велику абстрактність можна розглядати як велику відкритість і велику терпимість до різного і нового [12, с. 49].

Система переконань людини впливає на її сприйняття, знання та дії, а також впливає на її психологічні процеси та поведінку. На дії окремих осіб, залучених у процес ухвалення рішень, впливає їхня система переконань і концепцій. Отже, індивідууми

кожної системи мають проявляти варіації щодо їх сприйняття, переконань і дій [11].

У кожного з нас формується своє власне унікальне ставлення до світу у відповідь на вплив з боку зовнішнього оточення. Система переконань – це взаємозв'язок між декількома переконаннями. Система переконань є поясненням, яким ми визначаємо наше особисте відчуття реальності. Кожна людина має свою систему переконань і використовує її як механізм, який надає індивідуального сенсу навколишньому світу.

Система переконань особистості формується під впливом безлічі чинників, як-от:

- вплив сім'ї. Традиції, особливості взаємин між батьками та родичами, власні переконання батьків. Сімейні моделі поведінки, ритуали, словесні програми;
- вплив етносу, соціуму, історичних традицій, культури, атмосфери і духу того оточення, в якому формується людина;
- вплив літератури, науки, мистецтва;
- вплив кіно, Інтернету, засобів масової інформації;
- вплив авторитетів (вчителів, кумирів, психологів, ідеологів).

Зважаючи на те, що переконання є важливими для збереження психоемоційної цілісності особистості, її подальшої адаптації та процесів саморегуляції, нами було проведено дослідження на базі проекту громадської організації «Кримська діаспора» – «Простір переселенців #IDP_HUB» у Києві. У першому етапі дослідження взяли участь 180 вимушено переселених осіб зі Сходу України. Всього планується залучити до дослідження 300 осіб віком від 18 років.

Під час роботи з вимушеними переселенцями нами проаналізовані базисні переконання. Так, загалом базисні переконання визначаються як імпліцитні, глобальні, стійкі уявлення про світ і про себе, впливають на мислення, емоційні стани і поведінку людини. Їхня роль в інтеграції екстраординарного досвіду в структуру людської індивідуальності розглянута в межах концепції психічної травми Р. Янофф-Бульман [8], суть якої зводиться до такого: людям властиво тлумачити події, які відбуваються з ними, так, щоб підтримувати стабільність суб'єктивної картини світу, що забезпечує необхідну опору в мінливій реальності. Індивід конструює свій життєвий досвід, намагаючись досягти почуття безпеки, ґрунтуючись на імпліцитній внутрішній структурі, що охоплює переконання про доброзичливість навколишнього світу, його справедливість, а також уявлення про власне «Я».

Враховуючи можливість змін базисних переконань під впливом травмуючої ситуації вимушеного переселення, були викори-

стані такі методики: 1. Модифікований варіант методики «Шкала базисних переконань» (Р. Янофф-Бульман в адаптації М. Падун, А. Котельнікової); 2. «Оцінка рівня задоволеності якістю життя» (Р. Еліот, в адаптації Н. Водоп'янової). За даними, які ми отримали в результаті застосування методики «Оцінка рівня задоволеності якістю життя» (Р. Еліот, в адаптації Н. Водоп'янової), на запитання «Чи подобалося Вам Ваше життя до переїзду?» 151 людина відповіла «так»; відповідей «ні» – 29; на запитання «Чи подобається Вам Ваше життя після переїзду?» відповіли «так» 89, «ні» – 91.

Отже, ми можемо припустити, що необхідність вимушеного переселення стала травмуючою, стресовою ситуацією, яка значно змінила подальше життя людей. Ми надалі досліджуємо дану проблему.

Висновки із проведеного дослідження. Переконання особистості щодо самої себе і своїх можливостей у навколишньому світі незмінні, вони значною мірою впливають на саморегулювання в кризових умовах. Є переконання, що служать ресурсом, а також переконання, що стримують цей процес. Виявлення переконань, які негативно і, навпаки, корисно впливають на процес саморегуляції особистості і робота з їх зміни можуть стати важливим інструментом у праці психологів, педагогів, соціальних працівників.

Перспективою подальших досліджень даної проблеми є виявлення переконань, які негативно впливають на процес адаптації в кризових умовах, і створення методики з їх зміни, яка може стати оптимальним інструментом для саморегуляції особистості в кризових умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Большой психологический словарь / под ред. Б. Мещерякова, В. Зинченко. М.: Прайм-Евразнак, 2003. 654 с.
2. Гнатюк Т. Політика України щодо вимушених мігрантів: етапи становлення та адаптація до європейських стандартів. Наукові праці: науково-методичний журнал. Вип. 170. Т. 182: Політологія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. С. 23–26.
3. Дилтс Р. Изменение убеждений с помощью НЛП. Пер. с англ. В. Чурсина. М.: Независимая фирма «Класс», 1997. 192 с.
4. Карпущина А. Контроль и регуляция состояний человека как факторы повышения эффективности трудовой деятельности. К.: Знание, 1985. 20 с.
5. Корольчук М. Адаптація та її значення в системі психофізіологічного забезпечення діяльності. Вісник Київського міжнародного університету. Серія «Педагогічні науки. Психологічні науки». 2002. № 2. С. 15.
6. Лебедев В. Экстремальная психология. Психическая деятельность в технических и экологиче-

ски замкнутых системах: учебник. М.: Юнити-Дана, 2001. 431 с.

7. Малиновська О. Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку: аналітична доповідь. К.: НІСД, 2010. 32 с. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/malinovska-79a87.pdf>.

8. Мірошниченко Т. Закономірності міжнародної міграції робочої сили в контексті програми безвізового режиму України з ЄС. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 6. Ч. 1. С. 100–102.

9. Чудновский В. Актуальные проблемы психологии становления убеждений. Вопросы психологии. 1990. № 3. С. 26.

10. Janoff-Bulman R. Shattered assumption: Towards a new psychology of trauma. New York: Free Press, 1992. 145 p.

11. Nescolarde-Selva J., Usó-Doménech J.L. Mathematical and semiotic theory of ideological systems. Editorial LAP. Germany: Sarrebruck, 2012. 324 p.

12. Nescolarde-Selva J., Usó-Doménech J.L. Topological structures of complex belief systems. Complexity, 2013. 254 p.

УДК 159.9.016

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МОДЕЛЕЙ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Діденко Г.О., аспірант кафедри практичної психології
Херсонський державний університет

Проведено теоретичний аналіз сучасних моделей посттравматичного зростання. Окреслено сучасні напрями аналізу зазначеного концепту. Визначено головні предикати посттравматичного зростання.

Ключові слова: *посттравматичне зростання, моделі, стресові події, аналіз, вплив, трансформація, предикати.*

Проведен теоретический анализ современных моделей посттравматического роста. Очерчены современные направления анализа указанного концепта. Определены главные предикаты посттравматического роста.

Ключевые слова: *посттравматический рост, модели, стрессовые события, анализ, влияние, трансформация, предикаты.*

Didenko H.O. THEORETICAL ANALYSIS OF MODERN MODELS OF POST-TRAUMATIC GROWTH
In article the theoretical analysis of modern models of post-traumatic growth was analyzed. Modern trends in analysis of this concept were described. The main predicates of post-traumatic growth were determined.

Key words: *post-traumatic growth, model, stressful events, analysis, influence, transformation, predicates.*

Постановка проблеми. Сьогодні особливої актуальності набуває аналіз наслідків, спричинених дією травматичних подій. Набутий травматичний досвід, завдяки ретроспективній смисловій роботі особистості, так чи інакше впливає на її світосприйняття, стосунки з оточенням, на зміни патернів її поведінки, на життєконструювання загалом. У наших попередніх публікаціях [1] презентовано аналіз наукових шкіл і течій, якими розробляється тема негативного впливу подій, що травмують, на особистість. Попри поширеність зазначених наукових поглядів (щодо негативного впливу травматичних подій), останніми десятиріччями з'являються дослідження, які підтверджують розвивальний характер травматичного досвіду для особистості [2; 7; 9; 10; 12]. Саме тому необхідне проведення аналізу сучасних моделей посттравматичного зростання з метою подальшого здійснення емпіричного дослідження

впливу розвивального потенціалу травматичних переживань на життєконструювання особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтуючись на аналізі наукової літератури з теми, можемо виокремити такі теоретичні моделі посттравматичного зростання: психолого-філософська модель Р. Пападопулоса, функціонально-дескриптивна модель Р. Тадеші та Л. Калхауна, особистісно-центрована модель С. Джозефа та П. Лінлея, біопсихосоціальна модель М. Крістофера, модель позитивної трансформації особистості в умовах екстремальності (у межах діяльнісно-смыслового підходу) М. Магомед-Емінова, модель «Дволикий Янус» А. Маркера та Т. Цольнера, модель у межах соціально-когнітивного підходу Р. Янов-Бульман, модель діяльнісного росту С. Хофболла та ін. Також посттравматичне зростання як специфічна форма особистісного розвитку, його окре-